

FTIR spektroskopie plynů

DM1, EM1

Zdeněk Navrátil

Ústav fyziky a technologií plazmatu PřF MU, Brno

listopad 2023

Obsah

- 1 IR spektra molekul
  - Rotace dvouatomových molekul
  - Rotace víceatomových molekul
  - Vibrace dvouatomových molekul
  - Vibrace vícetomových molekul
- 2 Instrumentace
- 3 Absorpční spektroskopie
- 4 Příklady

Osnova

- 1 IR spektra molekul
  - Rotace dvouatomových molekul
  - Rotace víceatomových molekul
  - Vibrace dvouatomových molekul
  - Vibrace víceatomových molekul
- 2 Instrumentace
- 3 Absorpční spektroskopie
- 4 Příklady

Rotace víceatomových molekul

tenzor momentu setrvačnosti

$$E_r = \frac{1}{2} \omega_i I_{ij} \omega_j$$

$$E_r = \frac{J_a^2}{2I_a} + \frac{J_b^2}{2I_b} + \frac{J_c^2}{2I_c}$$

$$E_r = \frac{4\pi^2 c}{h} [A J_a^2 + B J_b^2 + C J_c^2]$$

a,b,c – hlavní osy rotující s molekulou

podle symetrie rozeznáváme

spherical top $A = B = C$

prolate symmetric top $A > B = C$

oblate symmetric top $A = B > C$

asymmetric top $A > B > C$

linear rotor

Spherical top

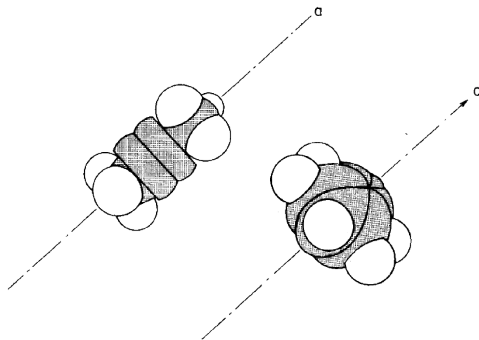
$$I_a = I_b = I_c = I$$

$$E_r = \frac{J_a^2 + J_b^2 + J_c^2}{2I} = \frac{J^2}{2I}$$

$$F(J) = BJ(J+1)$$

- jediné rotační číslo J
- stejná výběrová pravidla: $\Delta J = \pm 1$, $\Delta M = 0, \pm 1$
- Př: CH₄, SiH₄, SF₆

Symmetric top

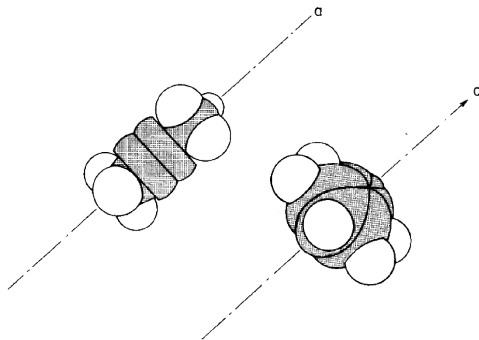
- prolate symmetric top

$$I_a < I_b = I_c, \quad A > B = C$$

$$E_r = \frac{4\pi^2 c}{h} [A J_a^2 + B(J_b^2 + J_c^2)] = \frac{4\pi^2 c}{h} [(A - B) J_a^2 + B J^2]$$

$$F(J) = BJ(J+1) + (A - B)K^2$$

Symmetric top

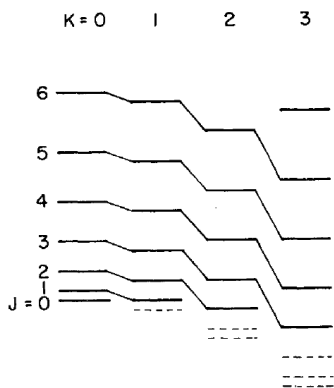

- oblate symmetric top

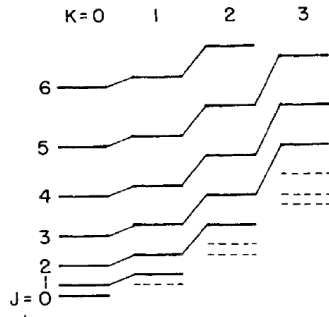
$$I_a = I_b < I_c, \quad A = B > C$$

$$F(J) = BJ(J+1) + (C - B)K^2$$

Rotační stavy symetrického rotátoru

OBLATE

PROLATE

dvě rotační kvantová čísla J, K

výběrová pravidla: $\Delta J = \pm 1, \Delta K = 0$

Lineární molekuly

- nemá moment hybnosti vůči mezijaderné ose molekuly

$$BJ(J+1) + (A-B)K^2, \text{ ale } K = 0$$

$$F(J) = BJ(J+1)$$

jedno rotační kvantové číslo J

- výběrová pravidla: $\Delta J = \pm 1, \quad \Delta M = 0, \pm 1$
- Př. $\text{CO}_2, \text{N}_2\text{O}, \text{C}_2\text{H}_2$
- moment mohou mít i elektrony ve stavech $\Lambda \neq 0$

Osnova

- 1 IR spektra molekul
  - Rotace dvouatomových molekul
  - Rotace víceatomových molekul
  - Vibrace dvouatomových molekul
  - Vibrace víceatomových molekul
- 2 Instrumentace
- 3 Absorpční spektroskopie
- 4 Příklady

Rotující oscilátor

$$\left[-\frac{\hbar^2}{2\mu}\Delta_R + \varepsilon_e(R) - E\right]\chi_N(\vec{R}) = 0$$

$$\Delta_R = \frac{1}{R^2} \frac{\partial}{\partial R} \left(R^2 \frac{\partial}{\partial R} \right) + \frac{1}{R^2} \Lambda^2$$

$$\psi(\vec{r}_i, \vec{R}) = \psi_e(\vec{r}_i; R) \cdot \chi_N(\vec{R})$$

$$\chi_N(\vec{R}) = \psi_v(R) \cdot \psi_r(\phi, \theta) = \frac{S(R)}{R} \cdot \psi_r(\phi, \theta)$$

$$\frac{\partial^2 S}{\partial R^2} + \frac{2\mu}{\hbar^2} \underbrace{\left[E - \left(\varepsilon(R) + \frac{\hbar^2 J(J+1)}{2\mu R^2} \right) \right]}_{V_{\text{ef}}(R; J)} S(R) = 0$$

Harmonická a anharmonické aproximace

$$V(R) = V(R_e) + \left. \frac{dV}{dR} \right|_{R_e} (R - R_e) + \frac{1}{2!} \left. \frac{d^2V}{dR^2} \right|_{R_e} (R - R_e)^2 + \frac{1}{3!} \left. \frac{d^3V}{dR^3} \right|_{R_e} (R - R_e)^3 + \dots$$

- harmonická aproximace

$$V(x) = \frac{1}{2} kx^2, \quad x = R - R_e$$

- anharmonický Morseův potenciál

$$V(x) = D[1 - e^{-\beta x}]^2$$

- empirické formule: Rydberg, Hulburt–Hirschfelder, Murrell and Sorbie, Thakkar, Hua, Aguado and Paniagua, ...

Molekula jako klasický harmonický lineární oscilátor

- pružná vazba nenulové rovnovážné délky R_e
- síla pružnosti (k tuhost vazby, $x = R - R_e$ výchylka z r. p.)

$$F_x = -kx, \quad V(x) = \frac{1}{2}kx^2$$

- celkem

$$\frac{d^2x}{dt^2} + \frac{k}{\mu}x = 0$$

- řešením je časová závislost výchylky $x(t)$

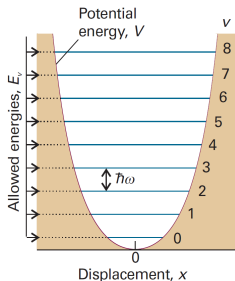
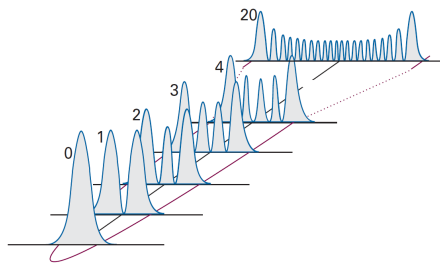
$$x(t) = A \sin(\omega t + \varphi),$$

- redukovaná hmotnost soustavy

$$\mu = \frac{m_1 m_2}{m_1 + m_2}$$

- $\omega = \sqrt{\frac{k}{\mu}}$ úhlová frekvence

Molekula jako kvantový lineární oscilátor

harmonický případ

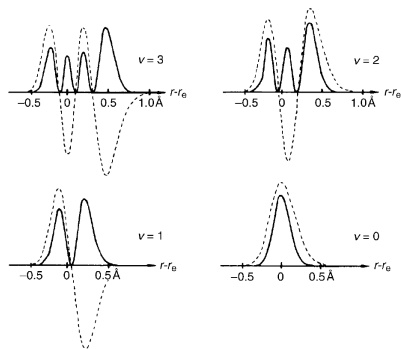
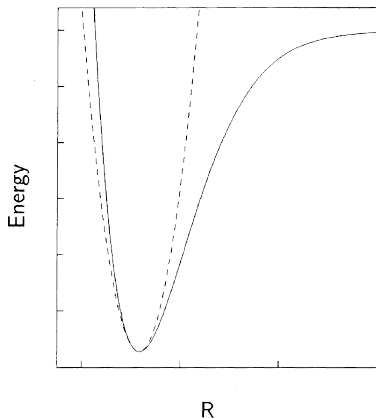
$$E(v) = \hbar\omega(v + 1/2), \quad G(v) = \omega_e(v + 1/2)$$

$$\tilde{\nu} = G(v') - G(v'') = \omega_e$$

anharmonický případ

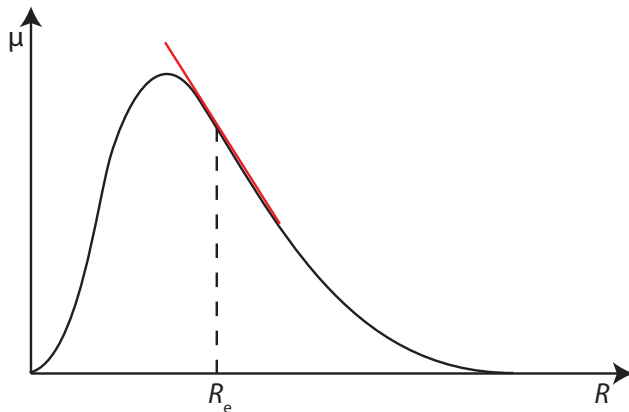
$$G(v) = \omega_e(v + 1/2) - \omega_e x_e(v + 1/2)^2 + \omega_e y_e(v + 1/2)^3 \dots$$

Mechanická anharmonicitá

- mechanická anharmonicitá = síla není lineární funkcí x

Elektrická anharmonicitá

- dipólový moment molekuly není lineární funkcí $x = R - R_e$

$$\mu(R) = \mu_0 + \left. \frac{d\mu}{dR} \right|_{R_e} (R - R_e) + \frac{1}{2!} \left. \frac{d^2\mu}{dR^2} \right|_{R_e} (R - R_e)^2$$

Výběrová pravidla pro vibrační přechody

- pravděpodobnost absorpce/emise fotonu závisí na

$$|R_{if}|^2 = |\langle v' | \mu(R) | v'' \rangle|^2$$

- moment přechodu

$$\langle v' | \mu(R) | v'' \rangle = \mu_0 \overbrace{\langle v' | v'' \rangle}^0 + \left. \frac{d\mu}{dR} \right|_{R_e} \langle v' | x | v'' \rangle + \frac{1}{2} \left. \frac{d^2\mu}{dR^2} \right|_{R_e} \langle v' | x^2 | v'' \rangle + \dots$$

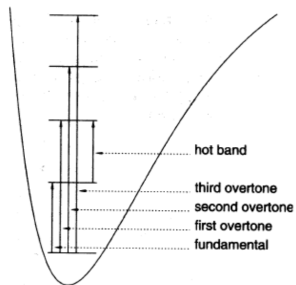
- dipólový moment musí být funkcí R

$$\left. \frac{d\mu}{dR} \right|_{R_e} \neq 0$$

- homonukleární molekuly nejsou opticky aktivní ve vibraci

Fundamentální a vyšší harmonické vibrační absorpce

- fundamentální – ze základního stavu, $\Delta v = 1$
- vyšší harmonické – ze základního stavu, $\Delta v = 2, 3, 4$
- „hot bands“ – při vibrační excitaci

$$\Delta v = \pm n \text{ pro } \frac{d^n \vec{\mu}}{dx^n} \neq 0$$

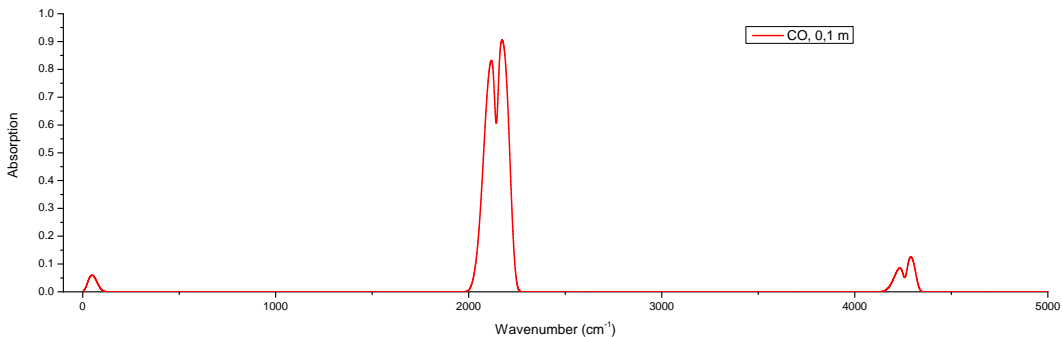
Fundamentální absorpce dvouatomových molekul

molekula	$\tilde{\nu}$ (cm ⁻¹)	λ (μm)
¹² C ¹ H	2732,46	3,7
¹² C ² D	2031,66	4,9
¹² C ¹⁶ O	2143,23	4,7
¹² C ¹⁴ N	2042,42	4,9
¹⁶ O ¹ H	3568,00	2,8
¹⁴ N ¹⁶ O	1875,89	5,3
¹⁴ N ¹⁴ N	2329,92	4,3

×

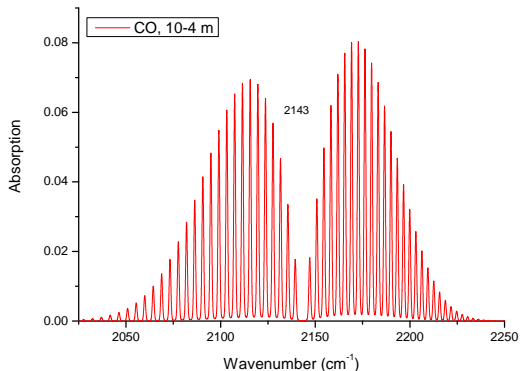
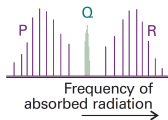
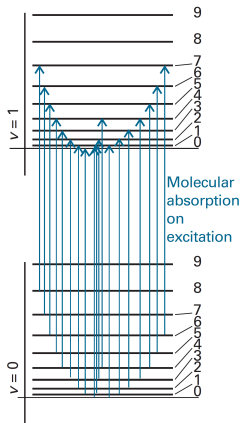
homonukleární molekuly IR záření neabsorbují (N₂, O₂, H₂, ...)

Vyšší harmonické přechody (overtones)

zapotřebí delší absorpční dráhy (~ 1 m)

Vibračně-rotační spektra

$$\text{větev P: } \tilde{\nu} = \tilde{\nu}_0 - (B' + B'')J + (B' - B'')J^2$$

$$\text{větev R: } \tilde{\nu} = \tilde{\nu}_0 + 2B' + (3B' - B'')J + (B' - B'')J^2$$

$$\text{větev Q: } \tilde{\nu} = \tilde{\nu}_0 + (B' - B'')J(J+1) \quad \text{pro stavy s } \Lambda \neq 0$$

$$\text{P: } \Delta J = -1, \quad \text{Q: } \Delta J = 0, \quad \text{R: } \Delta J = +1$$

Osnova

- 1 IR spektra molekul
  - Rotace dvouatomových molekul
  - Rotace víceatomových molekul
  - Vibrace dvouatomových molekul
  - Vibrace vícetomových molekul
- 2 Instrumentace
- 3 Absorpční spektroskopie
- 4 Příklady

Stupně volnosti a pohyb molekuly

stupňů volnosti molekuly s N atomy	$3N$
na translaci	3
na rotaci	3 (2)
zbývá na vibraci	$3N - 6$ ($3N - 5$)

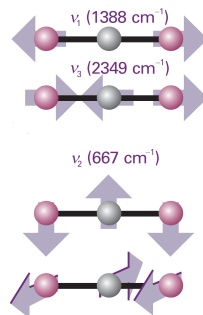
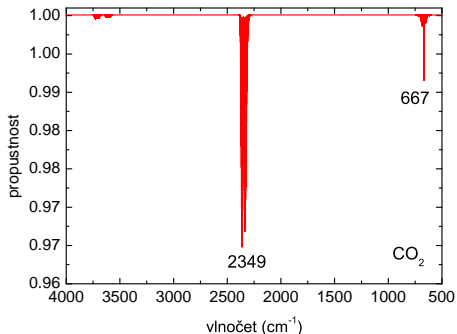
velké rozdíly ve frekvencích vazeb → charakteristické vibrace vazeb
skeletární vibrace

Normální vibrační módy víceatomových molekul

- valenční (stretching) – změna vzdálenosti jader
  - symetrická
  - asymetrická
- deformační (bending) – změna úhlů mezi spojnícemi jader
  - nůžkové (scissoring)
  - kroutivé (twisting)
  - kývavé (wagging)
  - kolébavé (rocking)

<https://youtu.be/1PQqDfJKXvA>

Př. CO₂

kombinační a vyšší harmonické frekvence

$$2,7 \mu\text{m} (3737 \text{ cm}^{-1}) - \nu_1 + \nu_3$$

$$2,0 \mu\text{m} - \nu_1 + 2\nu_2 + \nu_3$$

$$1,5 \mu\text{m} - 2\nu_1 + 2\nu_2 + \nu_3$$

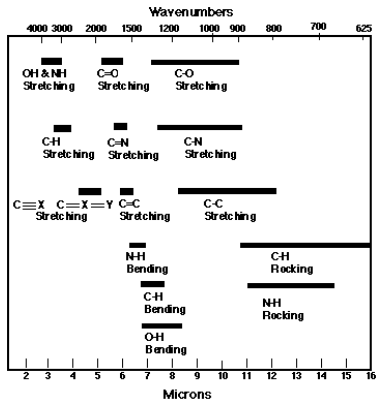
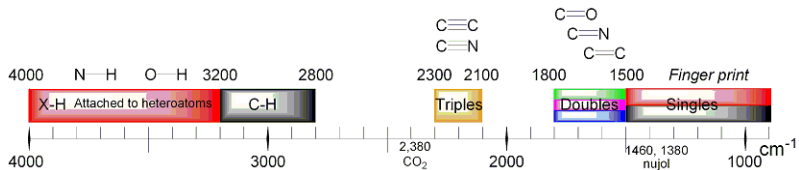
$$782,8 \text{ nm} (12774 \text{ cm}^{-1}) - \nu_1 + 5\nu_3$$

$$789,1 \text{ nm} (12672 \text{ cm}^{-1})$$

$$869,9 \text{ nm} (11496 \text{ cm}^{-1})$$

('Venus bands')

Absorpce vazeb

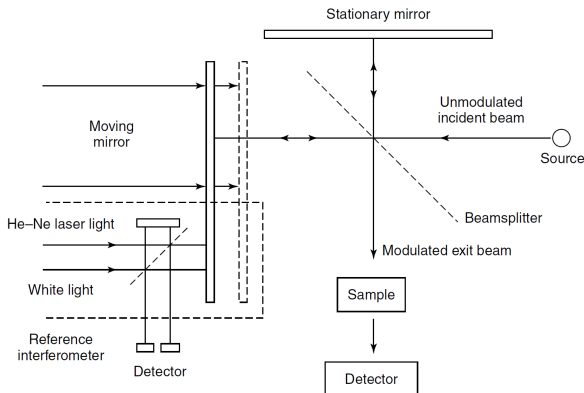
Specifika instrumentace v IR oblasti

- IR oblast je rozsáhlá ($100\ \mu\text{m} \times 1\ \mu\text{m}$)
- propustnost materiálů (křemenné sklo propouští do $2,7\ \mu\text{m}$)
- v monochromátoru dochází k absorpci (vodní pára, CO_2 , ...)
- křemíkové detektory jsou citlivé do $1100\ \text{nm}$ ($9000\ \text{cm}^{-1}$)
- většina aplikací měří absorpční spektra

Instrumentace

- dvoupraskové mřížkové/hranolové spektrometry (spíše historie)
- spektrometry s Fourierovou transformací (dvoupraskový MI)

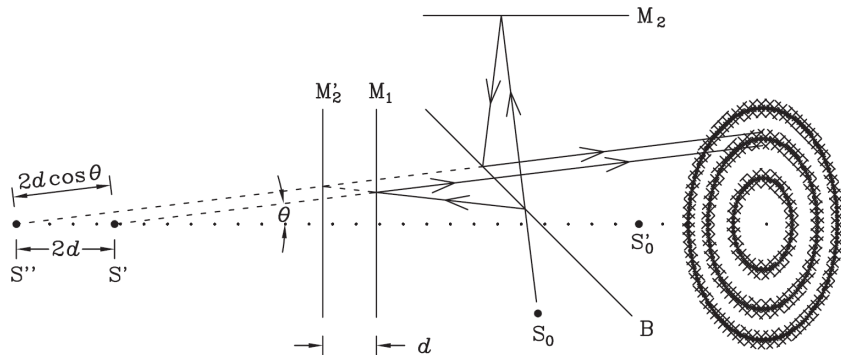
Instrumentace – Michelsonův interferometr

Výhody

- současné měření vlnových délek, rychlost
- přesné měření vlnové délky He-Ne laserem ('Connes advantage') – odečítání po $\lambda/2$
- vysoká průchodnost ('Jacquinot's/throughput advantage') – obecně pro interferometry

Instrumentace – Michelsonův interferometr

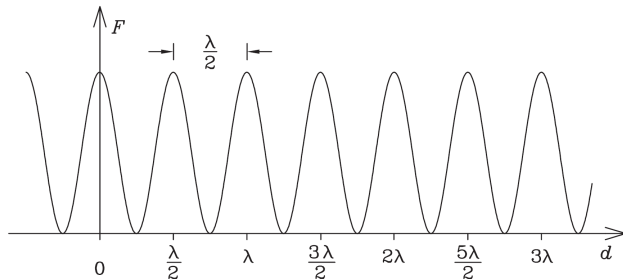
ideální dělič svazku: dva svazky o stejné intenzitě $E(\tilde{\nu}) = \frac{dI}{d\tilde{\nu}}$

$$F(\tilde{\nu}, x) = 2E(\tilde{\nu})[1 + \cos kx] = 2E(\tilde{\nu})[1 + \cos(2\pi\tilde{\nu}x)]$$

- dráhový rozdíl $x = 2d \cos \theta$
- pro $kx = 0$ dostaneme $F = 4E$, kde se vezme?

Instrumentace – Michelsonův interferometr

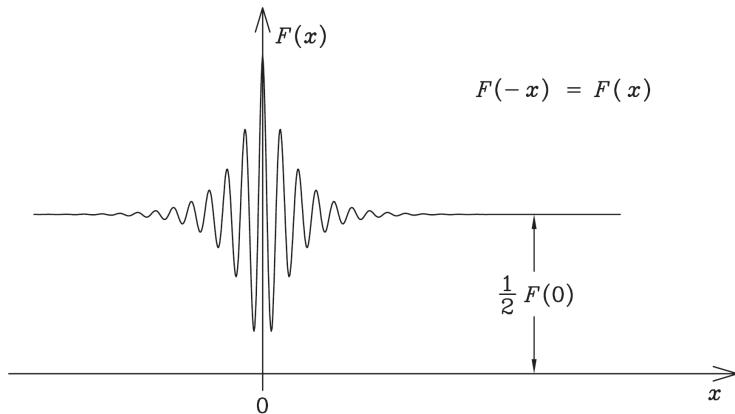
pro monochromatický zdroj

pro bílé světlo

$$F(x) = \int_0^{\infty} F(\tilde{\nu}, x) d\tilde{\nu} = \int_0^{\infty} 2E(\tilde{\nu}) [1 + \cos(2\pi\tilde{\nu}x)] d\tilde{\nu}$$

Instrumentace – Michelsonův interferometr

interferogram – po odečtení stejnosměrné složky

$$I(x) = 2 \int_0^{\infty} E(\tilde{\nu}) \cos(2\pi\tilde{\nu}x) d\tilde{\nu}$$

Fourierova transformace

Zavedeme-li

$$E(-\tilde{\nu}) = E(\tilde{\nu})$$

$$I(x) = 2 \int_0^{\infty} E(\tilde{\nu}) \cos(2\pi\tilde{\nu}x) d\tilde{\nu} = \int_{-\infty}^{\infty} E(\tilde{\nu}) \cos(2\pi\tilde{\nu}x) d\tilde{\nu}$$

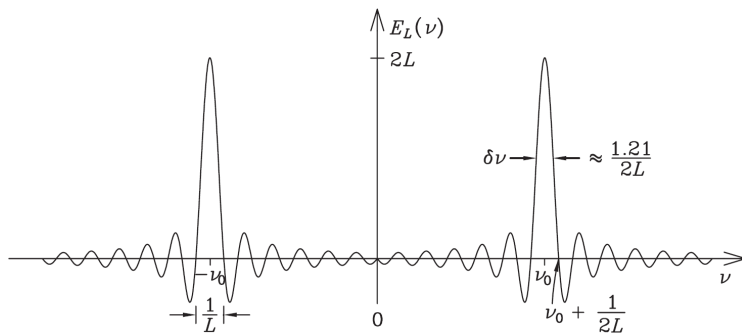
po úpravě

$$I(x) = \int_{-\infty}^{\infty} E(\tilde{\nu}) e^{i2\pi\tilde{\nu}x} d\tilde{\nu}$$

FT pár $x, \tilde{\nu} \rightarrow I(x) = \mathcal{F}[E(\tilde{\nu})], \quad E(\tilde{\nu}) = \mathcal{F}^{-1}[I(x)]$

$$E(\tilde{\nu}) = \int_{-\infty}^{\infty} I(x) e^{-i2\pi\tilde{\nu}x} dx$$

Rozlišení vlivem délky skenu

skenujeme zrcadlem tak, že dráhový rozdíl $x = -L \dots L$

$$E_L(\tilde{\nu}) = f_L(\tilde{\nu}) * E(\tilde{\nu})$$

$$f_L(\tilde{\nu}) = 2L \text{sinc}(2\pi\tilde{\nu}L)$$

teoretické rozlišení vlivem délky skenu

$$FWHM = 1,207/2L$$

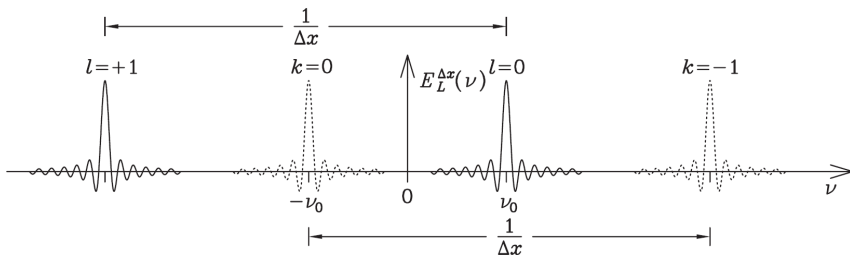
oscilace funkce sinc – apodizace

Vliv diskretizace

skenujeme s krokem Δx :

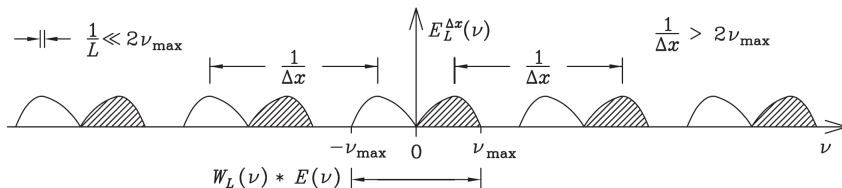
$$[x_j, I_j], \quad x_j = j\Delta x, j = -N \dots N-1; \quad I_j = I(x_j)$$

$$E(\tilde{\nu}) = \int_{-\infty}^{\infty} I(x)e^{-i2\pi\tilde{\nu}x} dx \quad \rightarrow \quad E(\tilde{\nu}) = \Delta x \cdot \sum_{j=-N}^{N-1} I_j e^{-i2\pi\tilde{\nu}j\Delta x},$$

periodicita obou "větvi" s frekvencí $1/\Delta x$

Volný spektrální rozsah

překrývání pásů nenastává, pokud

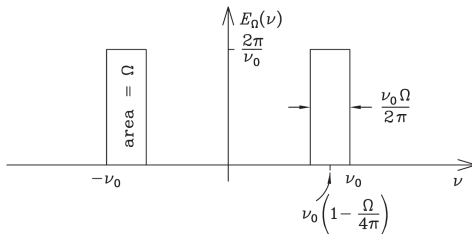
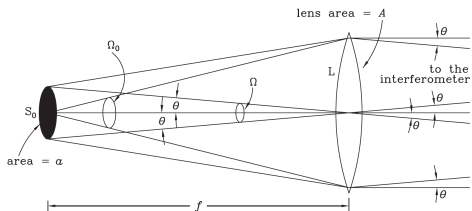
$$1/\Delta x \geq 2\tilde{\nu}_{\max}$$

Př. záznam intenzity v každém minimu interference He-Ne laseru:

$$\Delta x = \lambda = 633 \text{ nm} \rightarrow 1/\Delta x = 15800 \text{ cm}^{-1}$$

$$\tilde{\nu}_{\max} = 7900 \text{ cm}^{-1}$$

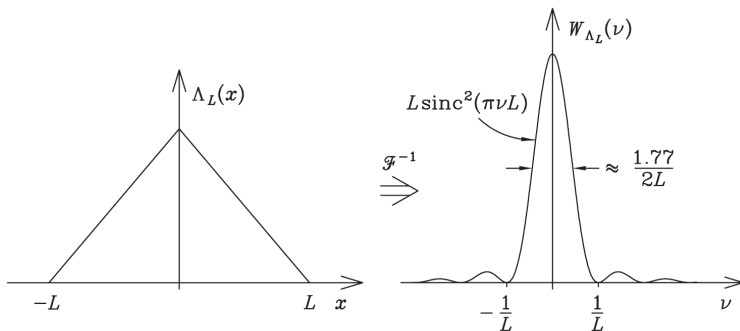
Vliv apertury

posun vlnové délky $\frac{\Omega \tilde{\nu}_0}{4\pi}$
 rozšíření (FWHM) $\frac{\Omega \tilde{\nu}_0}{2\pi}$

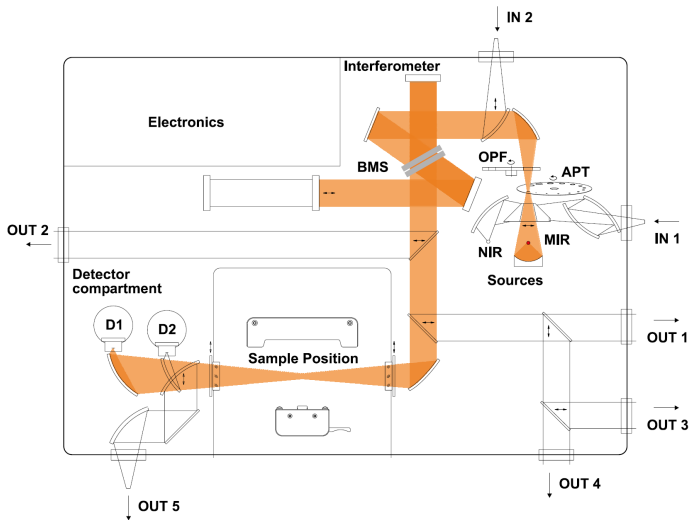
Apodizace

Potlačení oscilací funkce sinc pomocí pomalejšího „ořznutí“

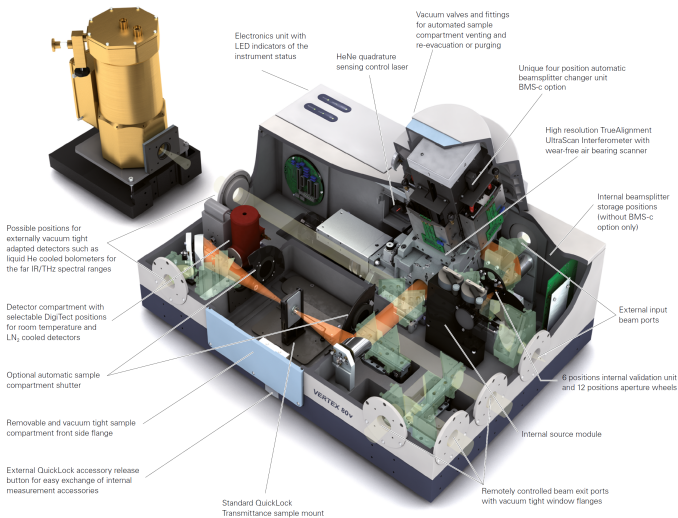

širší centrální maximum, utlumenější vedlejší maxima

Bruker Vertex 80V

Bruker Vertex 80V

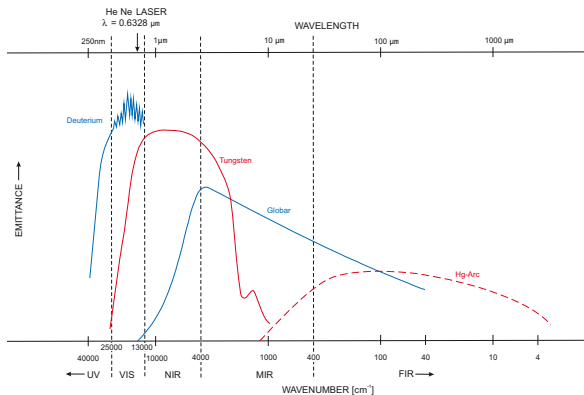

Bruker Vertex 80V

VERTEX Series		VERTEX 70v	VERTEX 80	VERTEX 80v
Performance	Spectral Range	Mid-IR, NIR, Far-IR/THz, Visible/UV 10 cm ⁻¹ to 28,000 cm ⁻¹ (360 nm)	Mid-IR, NIR, Far-IR/THz, Visible/UV 10 cm ⁻¹ to 50,000 cm ⁻¹ (200 nm)	Mid-IR, NIR, Far-IR/THz, Visible/UV 5 cm ⁻¹ to 50,000 cm ⁻¹ (200 nm)
	Spectral Resolution	Better than 0.4 cm ⁻¹ (apodized), optional 0.16 cm ⁻¹	Better than 0.2 cm ⁻¹ (apodized), optional better than 0.06 cm ⁻¹	Better than 0.2 cm ⁻¹ (apodized), optional better than 0.06 cm ⁻¹
Optics Bench	Optics Housing	Standard vacuum or purgeable, includes dry vacuum pump	Standard sealed and purgeable	Standard vacuum or purgeable, includes dry vacuum pump
	Input Ports	Up to 2	Up to 2	Up to 2
	Output Ports	Up to 5	Up to 5	Up to 5
	Sample Compartment	Vacuum or Purgeable	Purgeable	Vacuum or Purgeable
	Accessory Recognition	Standard	Standard	Standard
	Component Recognition	Standard	Standard	Standard
Optional Components & Electronics	Detectors internal	Up to two 24 bit dual-channel ADC DigiTect™	Up to two 24 bit dual-channel ADC DigiTect™	Up to two 24 bit dual-channel ADC DigiTect™
	Detectors external	Four, multiplexed up to 16	Four, multiplexed up to 16	Four, multiplexed up to 16
	Interferometer	RockSolid™	UltraScan™	UltraScan™
	Sources	Internal MIR, optional Tungsten NIR and external water cooled MIR, Tungsten and Hg-Arc	Internal air cooled MIR, optional Tungsten NIR and external water cooled MIR, Tungsten, Hg-Arc and air cooled Deuterium	Internal MIR, optional Tungsten NIR and external water cooled MIR, Tungsten, Hg-Arc and air cooled Deuterium
	Dual Channel Electronics	Standard	Standard	Standard
	Interface	Ethernet	Ethernet	Ethernet
	Bolometer	2 optional	1 optional	2 optional
	Internal Validation Unit and Aperture Wheel	Standard	Standard	Standard
Dedicated Techniques	Rapid Scan	>70 spectra/sec at 16 cm ⁻¹ spectral resolution	>110 spectra/sec at 16 cm ⁻¹ spectral resolution	>110 spectra/sec at 16 cm ⁻¹ spectral resolution
	Slow Scan & Step Scan	100 Hz (0.0063 cm/sec), Phase modulation and internal demodulation, Temporal resolution 6 μsec/2.5 nsec	10 Hz (0.0063 cm/sec), Phase modulation and internal demodulation, Temporal resolution 6 μsec/2.5 nsec	10 Hz (0.0063 cm/sec), Phase modulation and internal demodulation, Temporal resolution 6 μsec/2.5 nsec
External Accessories	HYPERION Series FTIR Microscopy and Imaging System, RAM II FT-Raman and PL II Photo-Luminescence Modules, PMA 50 Polarization Modulation Compartment, HTS-XT High Throughput Module and TGA-IR Coupling			
Software	Integrated OPUS operation and evaluation software, fully validated, IQ/OQ/PQ test standards, 21 CFR Part 11 compliant			

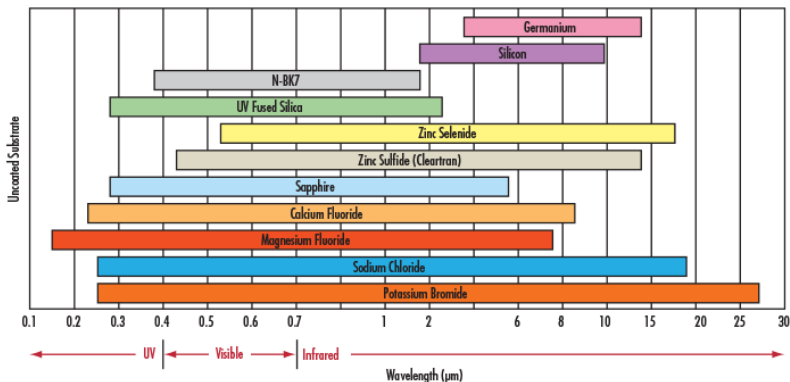
Zdroje spojitého spektra pro IR oblast

Planckovy zářiče s teplotou 1300-2000 K

- Globar (SiC), Nernstův zářič (ZrO₂ ...) – MIR (200-4000 cm⁻¹)
- wolframové vlákno – NIR (do 2,5 μm)
- vysokotlaký Hg oblouk – FIR (35-200 cm⁻¹) – svítí křemenná baňka

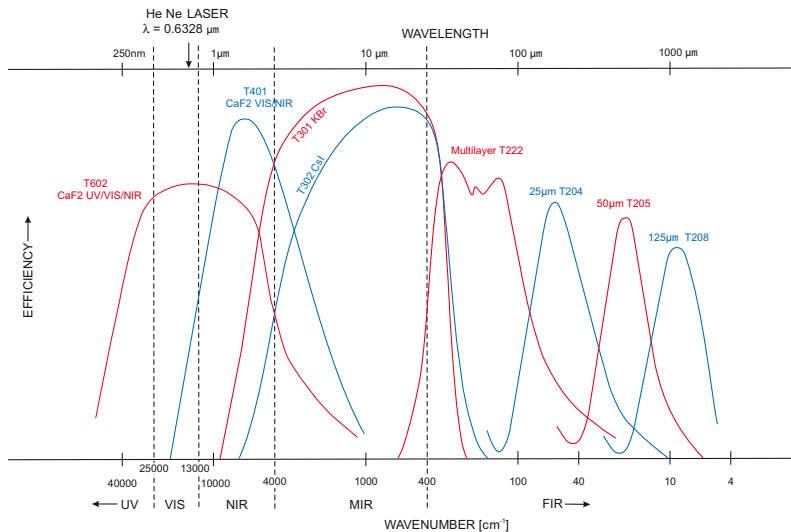
Propustnost látek v IR oblasti

- okénka z Si, Ge, CaF₂, ZnSe, NaCl, KBr . . .
- odolnost kyvety vůči vnějšímu podtlaku
- možnost ohřevu stěn kyvety
- více průchodu (Whiteova, Herriotova cela)

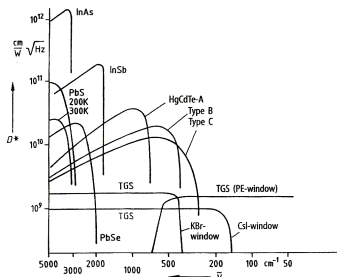

Děliče intenzity

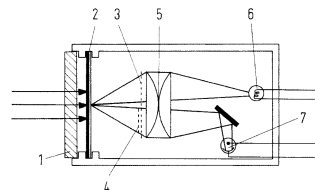
Detektory pro IR oblast

- tepelné (teploměry, spíše pomalé)
  - pneumatické: Golayova cela
  - odporové: bolometr (odporový teploměr – Pt/Ni/termistor)
  - termoelektrické: thermopile (baterie termočlánků)
  - pyroelektrické: spontánní polarizace dielektrika teplotní změnou (LiNbO_3 , TGS $(\text{NH}_2\text{CH}_2\text{COOH})_3 \cdot \text{H}_2\text{SO}_4$)
- fotoelektrické (vnitřní fotoefekt)
  - fotoodporové
  - fotovoltaiické (diodové)

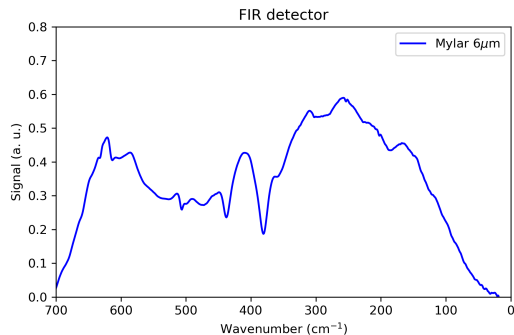
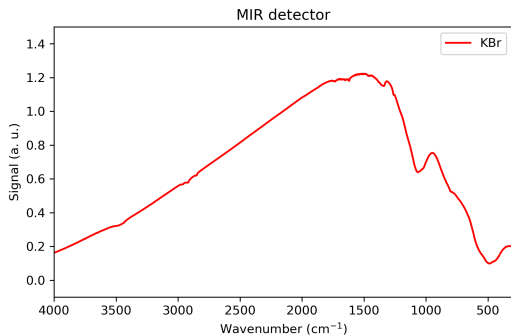
Material	Betriebs-temperatur T/K	E_g/eV	$\lambda_c/\mu m$	$\bar{\nu}_0/cm^{-1}$
PbS	295	0.42	2.9	3500
PbSe	195	0.23	5.4	1800
Photo-Halbleiter				
$\text{Pb}_{0.2}\text{Sn}_{0.8}\text{Te}$	77	0.1	12	850
$\text{Hg}_{0.8}\text{Cd}_{0.2}\text{Te}$				
Dioden-Halbleiter				
Ge : Hg		0.09	14	700
: Cd		0.06	21	500
: B		0.0104	120	90
Si : Ga		0.0723	17	600
: As		0.0537	23	450
: Sb		0.43	19	350

E_g – gap, příp. donor-vod., akc-val

Golayova cela: 0.4 – 8000 μm

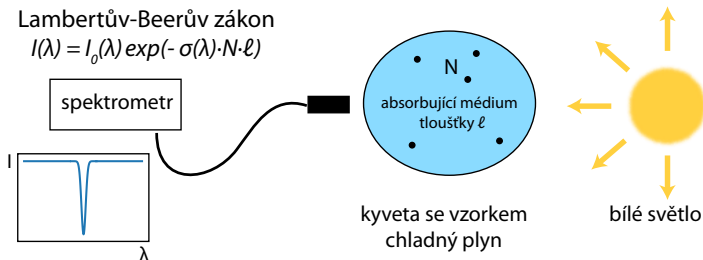
Bruker Vertex 80V – detektory

MIR – pyroelektrický detektor DLaTGS

Absorpční spektroskopie

- studujeme pohlcení záření v látce
- OAS s bílým světlem (*broadband absorption spectroscopy*)
- OAS s monochromatickým světlem: výbojky s úzkými čarami, lasery

Veličiny popisující absorpci

- intenzita prošlého záření přes homogenní sloupec délky x

$$I(\tilde{\nu}) = I_0(\tilde{\nu})e^{-\int k(\tilde{\nu})dx} = I_0(\tilde{\nu})e^{-k(\tilde{\nu})x}$$

- propustnost $T(\tilde{\nu})$

$$T(\tilde{\nu}) = I(\tilde{\nu})/I_0(\tilde{\nu}) = e^{-k(\tilde{\nu})x}$$

- absorpce (absorpční funkce)

$$AF(\tilde{\nu}) = 1 - T(\tilde{\nu}) = 1 - e^{-k(\tilde{\nu})x}$$

- absorbance (dekadická)

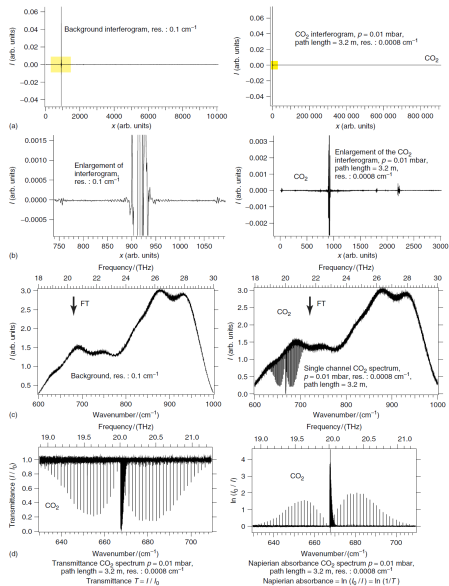
$$A(\tilde{\nu}) = \log_{10} \left[\frac{I_0(\tilde{\nu})}{I(\tilde{\nu})} \right] = \frac{1}{2,303} k(\tilde{\nu})x$$

- absorbance (Napierova)

$$A(\tilde{\nu}) = \ln \left[\frac{I_0(\tilde{\nu})}{I(\tilde{\nu})} \right] = k(\tilde{\nu})x$$

FTIR spektra

Databáze infračervených spekter

- HITRAN – <https://www.hitran.org/> – hlavní databáze přechodů v infračervené oblasti, laboratorní teplota
- HITEMP <https://www.hitran.org/> – vysoká teplota, málo molekul, mnoho čar
- HITRAN on Web <https://hitran.iao.ru/molecule/simlaunch> – online výpočet spekter
- ExoMol – High temperature molecular line lists for modelling exoplanet atmospheres <https://www.exomol.com/>
- NIST Chemistry Webbook – <https://webbook.nist.gov/chemistry/>
- CDMS – Cologne Database for Molecular Spectroscopy – zejména rotační spektra molekul <https://cdms.astro.uni-koeln.de>

Databáze HITRAN – parametry

Parameter	Meaning	Field length of the (100/160) character records	Type	Comments or units
<i>M</i>	Molecule number	2/2	Integer	<i>HITRAN</i> chronological assignment
<i>I</i>	Isotopologue number	1/1	Integer	Ordering within a molecule by terrestrial abundance
<i>v</i>	Vacuum wavenumber	12/12	Real	cm ⁻¹
<i>S</i>	Intensity	10/10	Real	cm ⁻¹ /(molecule cm ⁻²) at standard 296 K
<i>R</i>	Weighted square of the transition moment	10/0	Real	Debye ² (for an electric dipole transition)
<i>A</i>	Einstein <i>A</i> -coefficient	0/10	Real	s ⁻¹
γ_{air}	Air-broadened half-width	5/5	Real	HWHM at 296 K (in cm ⁻¹ atm ⁻¹)
γ_{self}	Self-broadened half-width	5/5	Real	HWHM at 296 K (in cm ⁻¹ atm ⁻¹)
<i>E''</i>	Lower-state energy	10/10	Real	cm ⁻¹
<i>n</i> _{air}	Temperature-dependence exponent for γ_{air}	4/4	Real	unitless, with $\gamma_{\text{air}}(T) = \gamma_{\text{air}}(T_0) \times (T_0/T)^{n_{\text{air}}}$
δ_{air}	Air pressure-induced line shift	8/8	Real	cm ⁻¹ atm ⁻¹ at 296 K
<i>V''</i>	Upper-state “global” quanta	3/15	Hollerith	see Table 3
<i>V''</i>	Lower-state “global” quanta	3/15	Hollerith	see Table 3
<i>Q''</i>	Upper-state “local” quanta	9/15	Hollerith	see Table 4
<i>Q''</i>	Lower-state “local” quanta	9/15	Hollerith	see Table 4
lerr	Uncertainty indices	3/6	Integer	Accuracy for 3/6 critical parameters (<i>v</i> , <i>S</i> , γ_{air}/v , <i>S</i> , γ_{air} , γ_{self} , <i>n</i> _{air} , δ_{air}), see Table 5
Iref	Reference indices	6/12	Integer	References for 3/6 critical parameters (<i>v</i> , <i>S</i> , γ_{air}/v , <i>S</i> , γ_{air} , γ_{self} , <i>n</i> _{air} , δ_{air})
*	Flag	0/1	Character	Availability of program and data for the case of line mixing
<i>g'</i>	Statistical weight of the upper state	0/7	Real	See details in Ref. [3]
<i>g''</i>	Statistical weight of the lower state	0/7	Real	See details in Ref. [3]

<https://hitran.org/>

Databáze HITRAN – účinný průřez absorpce

'Spectral line intensity' – absorpční účinný průřez integrovaný přes profil čáry

$$S_{ij} = I_a \frac{A_{ij}}{8\pi c \nu_{ij}^2} \frac{g' e^{-c_2 E''/T} (1 - e^{-c_2 \nu_{ij}/T})}{Q(T)}$$

$$Q(T) = \sum_k g_k e\left(-\frac{c_2 E_k}{T}\right).$$

$$A_{ij} = \frac{64\pi^4}{3h} \nu_{ij}^3 \frac{g''}{g'} \mathfrak{R}_{ij} \times 10^{-36}$$

$$S_{ij}(T) = S_{ij}(T_{\text{ref}}) \frac{Q(T_{\text{ref}})}{Q(T)} \frac{e(-c_2 E''/T)}{e(-c_2 E''/T_{\text{ref}})} \frac{[1 - e(-c_2 \nu_{ij}/T)]}{[1 - e(-c_2 \nu_{ij}/T_{\text{ref}})]}$$

CGS: $\epsilon_0 = (4\pi)^{-1}$, $\mu_0 = 4\pi/c^2$

Databáze HITRAN – absorpční koeficient

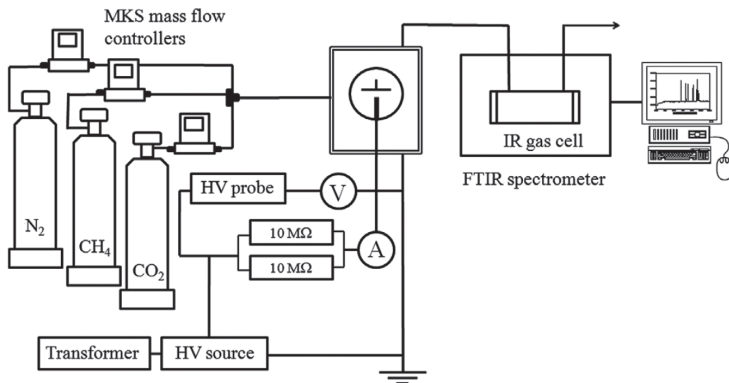
'monochromatic absorption coefficient [1/(molecule cm⁻²)]' – absorpční účinný průřez

$$\sigma_{ij}(\nu, T, p) = S_{ij}(T)f(\nu; \nu_{ij}, T, p)$$

absorpční koeficient dostaneme po vynásobení koncentrací N v [molecule cm⁻³]

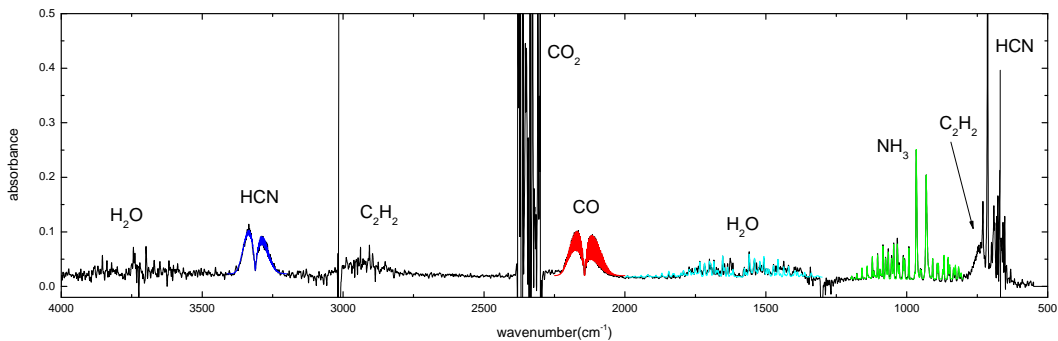
$$k_{ij}(\nu, T, p) = NS_{ij}(T)f(\nu; \nu_{ij}, T, p)$$

Koronový výboj ve směsích N_2 - CH_4

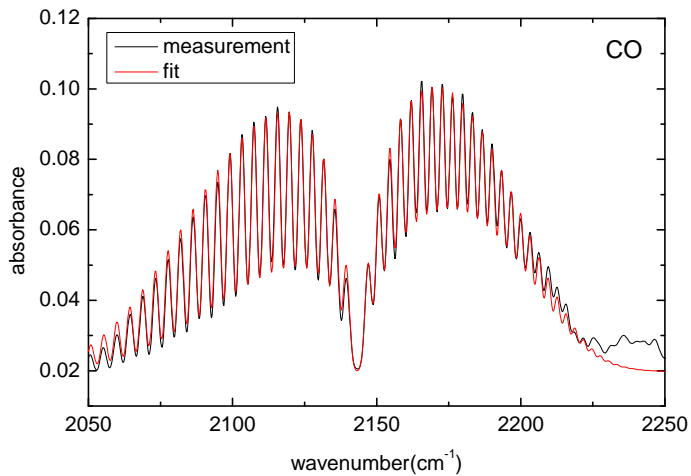

- atmosférický tlak
- analýza stabilních produktů
- časově nerozlišené měření

Koronový výboj ve směsích N₂-CH₄

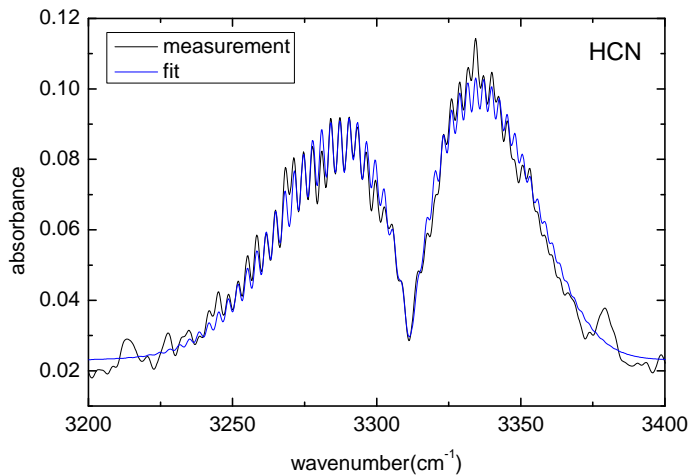

FTIR spektra – fit

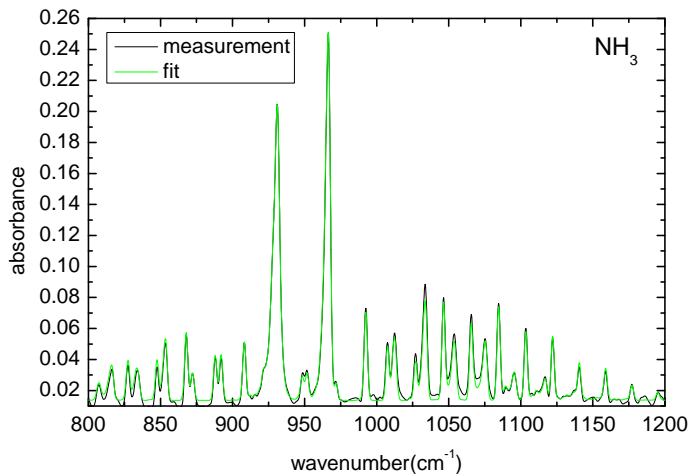

FTIR spektra – fit

FTIR spektra – fit

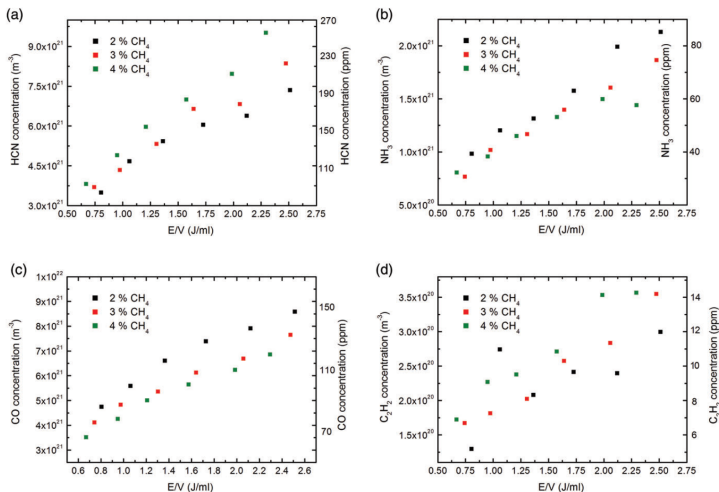
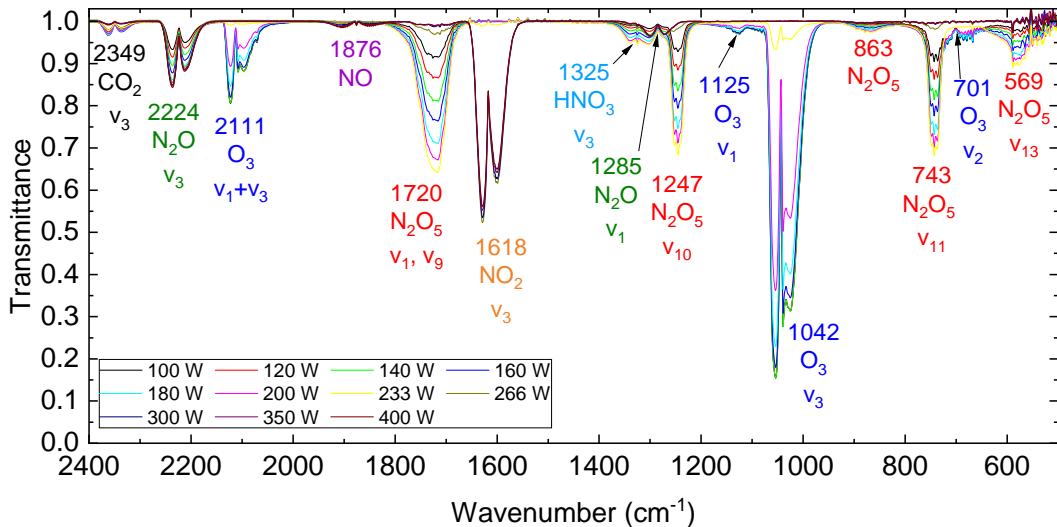
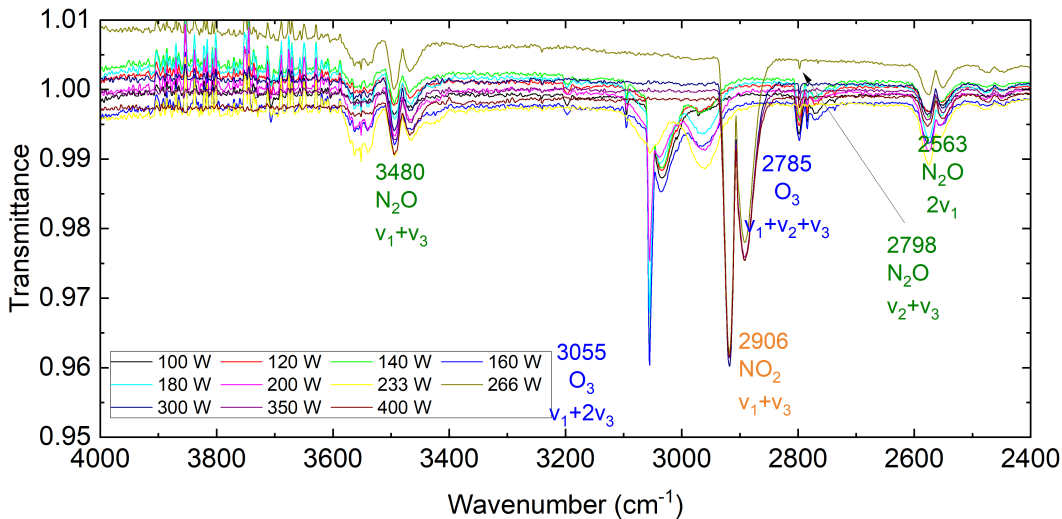
Koronový výboj ve směsích N_2-CH_4

FIGURE 6 Dependence of (a) HCN, (b) NH_3 , (c) CO, and (d) C_2H_2 concentrations on specific input energy for different initial concentrations of CH_4 and 1% CO_2

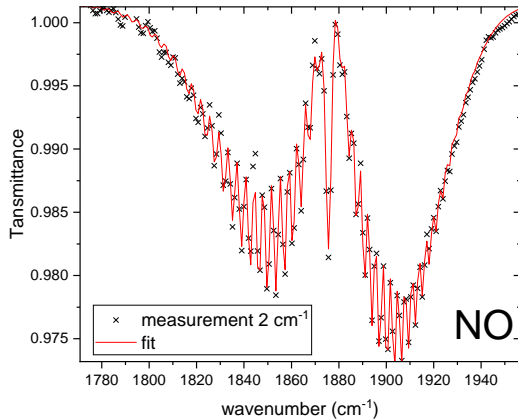
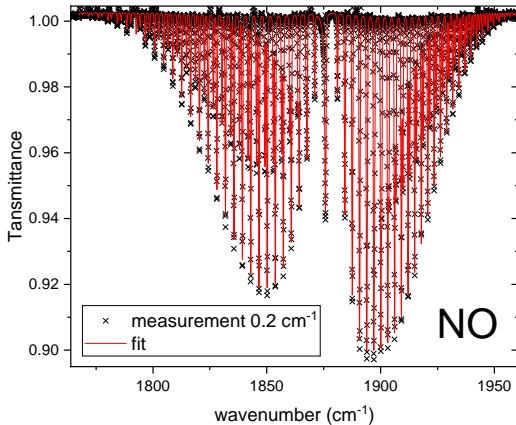
Analýza produktů koplanárního výboje – N₂/O₂

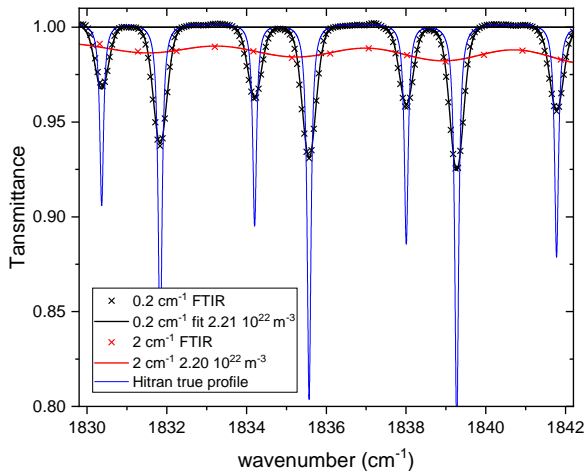
Analýza produktů koplanárního výboje – N₂/O₂ – overtones

Vliv rozlišení a přístrojová funkce

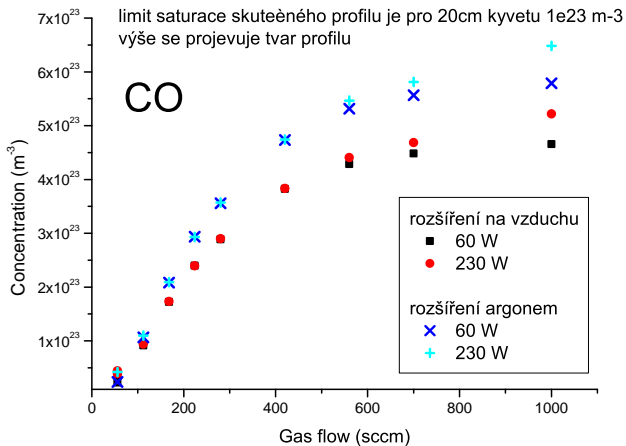

Vliv rozlišení a přístrojová funkce

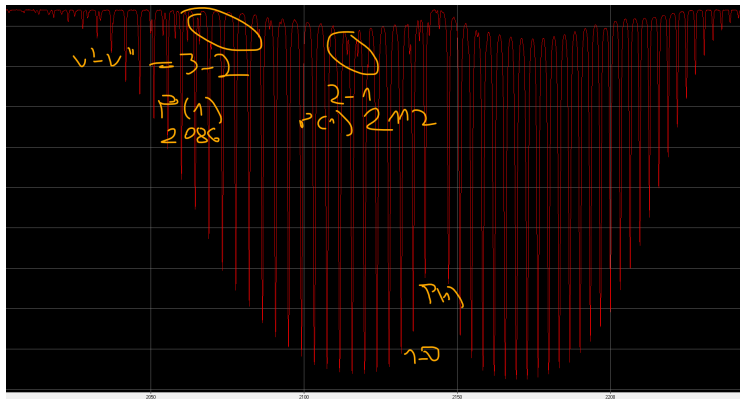
- bez zahrnutí přístrojové funkce nelze fitem dospět ke korektnímu výsledku
- při široké přístrojové funkci lze podcenit možnost saturace
- je zapotřebí znát skutečný profil čar

Vliv profilu čar při saturaci CO

Hot bands – CO

předpoklad stejné vibrační a rotační teploty při výpočtech

Doporučení pro praktikum

molekula	$\tilde{\nu}$ (cm ⁻¹)
N ₂ O v ₁ NN stretch	2224
N ₂ O v ₃ NO stretch	1270
N ₂ O v ₂ bend	585
NO	1876
NO ₂ v ₃	1618
CO	2143
CO ₂ v ₃	2349

- <https://github.com/hitranonline/hapi> – skript v Pythonu pro přístup do DB Hitran, výpočet spektra
- <https://github.com/qedsoftware/brukeropusreader> – balíče v Pythonu pro konverzi souborů programu OPUS
- <https://irpal.soft112.com/> – starý program vypisující vlnočty známých absorpcí